

analiza, u kojoj se opaža snažan utjecaj sociologa Ervinga Goffmana (frame analysis), otkriva nam neočekivane dimenzije kratke svade koja se razrješava upotrebom parabole. Kao slabu točku mogli bismo istaknuti polaznu osnovu, tj. izvedbu kao jedinicu analize, prije svega zbog toga što se podaci sastoje od *post hoc* svjedočenja kazivača o događaju. Stoga se ne proučava zbiljsko ponašanje, kojemu istraživač nije ni prisustvovao, već se analizira događaj kako ga je kazivač formulirao. No i pored slabosti članak B. Kirshenblatt-Gimblett jasno ukazuje na velike mogućnosti mikroanalize specifičnog folklornog ponašanja.

Rad Herminije Meñez **Filipinsko-američka erotika...** (Filipino-American Erotica) jedina je studija u ovom zborniku koja kombinira kontekstualističku teoriju s terenskim radom odgovarajućim sa stajališta teorijskih polazišta. Njezini se podaci sastoje od spontanog razgovora u grupi, kojemu je prisustvovala i u njemu sudjelovala, a odvijao se na jednoj zabavi u Kaliforniji kojoj su prisustvovali Amerikanci filipinskog porijekla. Uključena u samo zbivanje, analizirala je nekoliko folklornih žanrova — poslovice, šale, plesove i pjesme. Kasnije je intervjuirala nasamo neke od sudionika kako bi ustanovila i njihove interpretacije te interakcije.

Iako je tehničar ovog terenskog rada teško naći zamjerke, smatramo da su sami analitički ciljevi koje Meñez postavlja i suviše skromni. Ona naprosto zaključuje da je erotičnom folkloru potreban određeni društveni kontekst kako bi on bio umjestan.

Osvrnemo li se na cjelinu ovog zbornika, nameće se zaključak o neujednačenosti kvalitete. Od triju radova koji na specifičnom materijalu nastoje primijeniti teoriju izvedbe Hymesov je članak najzaslužniji za unapređivanje teorijskog aspekta škole analize izvedbe, no isto je tako očita i potreba novih terenskih istraživanja koja bi polazila od tih novih načela. Rad Barbare Kirshenblatt-Gimblett više pridonosi analizi specifične izvedbe, a jedino se terenski rad Herminije Meñez može smatrati primjerenim zahtjevima teorije, iako je upravo njezina analiza

manjkava. Od ostalih članaka koji se ne bave centralnom temom zbornika istakli bismo neke od vrlo vrijednih studija — u prvom redu one Déghove i Vászonyja, Bašgöza i Toelkena.

Ipak, očekivana kao »kontekstualistički manifest«, knjiga **Folklore: Performance and Communication** predstavlja tek korak naprijed, dok na dovršenije studije specifičnih tradicija zasnovanih na teoriji izvedbe treba tek čekati.

Richard MARCH

Max Lüthi, Das Volksmärchen als Dichtung. Ästhetik und Anthropologie, Diederichs Verlag, Düsseldorf—Köln 1975, 224 str.

Lüthi nije nepoznat našoj stručnoj javnosti. U tri je navrata o njegovim knjigama pisala Maja Bošković-Stulli u »Umjetnosti riječi« (brojevi II/2, VI/1—2, XV/4). Dosljednu razmišljanju o proznim vrstama, napose usmene književnosti, teško je danas mimoći radove švicarskog stručnjaka, pa su se stoga s njima suočili i neki naši teoretičari književnosti (npr. Škreb u **Studiju književnosti**, Solar u **Ideji i priči**). S pravom je o Lüthiju rečeno da »pada onim piscima koji se u svim djelima bave svojom osnovnom, jednom odabranom temom — dopunjujući je novim primjerima, razrađujući, varirajući, osvjetljujući iz različitih rakursa, blago ispravljajući poneke prijašnje poglede« (Bošković-Stulli). Tako je i u posljednjoj knjizi, koju možemo smatrati svojevrsnim rezimeom njegovih dosadašnjih istraživanja, autor već samim naslovom — **Narodna bajka kao književnost. Estetika i antropologija** — jasno nagovijestio konzekventnost vlastite orijentacije. Prvi nam pogled na knjigu otkriva u Lüthija dobro znanu preglednu organizaciju štiva, a naslovi poglavlja natuknjaju karakteristične teme izlaganja (**Ljepota i šok ljepote, Stil i kompozicija, Tehnička sredstva**

i umjetnički učinci, Igra motiva i tema, Slika čovjeka). Zainteresirani čitalac lako će pronaći provodne pojmove u iscrpnome kazalu s objašnjenjima na kraju knjige. Od takva su nas štovanja vlastitih čitalaca suvremeni autori doista već dobrano odvikli!

Poznavalac prve Lüthijeve knjige o narodnoj bajki, napisane gotovo trideset godina prije ove, imat će prilike, uza svu dosljednost izvorno zauzetom stavu i uz razumljive njegove nadopune, razrade i modifikacije, uočiti stanovito opće ublaživanje negdašnjih postavki, postupno širenje povučenih granica i otvaranje pristupa novim mogućnostima. Ne oglašujući se o zamjerke svojih kritičara, švicarski je znalac uključio u ovu knjigu znatno veći broj primjera iz evropskih zbirki, a tu i tamo osvrnuo se i na bajke izvan-evropske provenijencije. Budući da mu je koncepcija izgrađena na temelju tzv. čarobne bajke, razumljivo je da se ona i tu zadržala u središtu analiza, ali je Lüthi, gdje god mu je izlaganje dopuštalo, uključivao i druge oblike usmenog pripovijedanja.

Namjera je knjige — u uvodu se izričekom ističe — razmotriti narodnu bajku s dvaju načelnih aspekata: estetičkog, dakle kao književnu umjetninu, i antropološkog, dakle kao specifičnu sliku čovjeka. Estetički se aspekt ogleda u komunikaciji pripovjedača i slušaoca/čitaoca bajke, a antropološki u pristupu pripovjedača zbilji, no oba se ujedno i prepleću budući da tek cjelovit zahvat, zaokružen »model« zbilje omogućuje književnu razinu bajke, i obrnuto. Polazna pretpostavka o tome da je bajka »cjelovit odraz ljudskoga bitka i ljudskih mogućnosti«, a u savršenosti svojega sklopa podjedno protuodraz zamršene i nepristupačne zbilje, te da je ona upravo zbog toga — nasuprot »jednostavnim oblicima« koji su svagda usredotočeni na samo jednu sferu ljudskoga bitka i na samo jednu njegovu mogućnost — književna, jezična umjetnina, takva pretpostavka ne samo da se ne napušta već se uzorno izvodi do kraja. S druge pak strane, apstraktan uzorak bajkovne priče, koji se prema »ranijem« Lüthiju nepromijenjen očuvao od prvih oblika do danas, jer po sebi odgovara čovjeku pri-

rođenom osebujnom doživljaju svijeta, Lüthi sad obogaćuje pozornošću prema raznolikosti konkretne građe. Razvijajući stav iz svoje knjige **Volksliteratur und Hochliteratur**, on zagovara tezu o evoluciji bajki od prvotnih do svrhovitih oblika, pri čemu pripovjedač u svakoj pojedinačnoj varijanti realizira skrivene mogućnosti zametnute u ranijima, razvija ih u različitim pravcima, kontaminira i kombinira do te mjere da u potpunosti prekriva prvotni oblik. Osnovna struktura bajke, omeđena suprotnim polovima, s kretanjem od nedostajanja prema njegovu uklanjanju, ostaje dakako stalno ista, mada nam to ne daje pravo na zaključak da je bajka zapravo »uvijek samo jedna«. Želimo li izvući njezinu diferencijalnu kvalitetu kao književne vrste, promotrit ćemo je u sintagmatskom i paradigmatičkom nizu (Tinjanov je to svojevremeno nazivao sinfunkcijom i autofunkcijom), ali je nemoguće zanemariti samostalnu vrijednost pojedinih varijanata. Slično vrijedi i za bajkovne elemente poput tema i motiva, koji pored sintagmatske i paradigmatičke uvrštenosti polazu pravo i na samostalno značenje izvan matičnoga sklopa. Upravo ta individualna crta bajke usteže je od konačnog definiranja na razini vrste, pa je Lüthi, prijavljujući čvrsto uz primjere i uzimajući ih kao ishodište analize, nesklon uopćavanjima bilo kakva tipa. Proppovim izvodima zamjera, tako, suviše krutu viziju bajkovnoga fabularnog toka i — tome primjereno — proglašavanje ponavljanja nestrukturotvornim principom. Razumljiv je to prigovor Proppovoj teoriji kad se zalaže za prevladavanje Proppova uskoga shvaćanja umjetničke ekonomije, ograničenog na pripovjedno-tehničku uvjetovanost. Valjalo bi pronaći razumijevanja i za »prateću« dimenziju pripovjedačeva postupka, za njegovu estetsku dimenziju, koja mu gdjekad otvara pristup i bez puke tehničke neophodnosti.

Izmičući tako postupno bajku području usmenog, dakle prvenstveno kolektivnog stvaralaštva (Lüthi je uostalom već u prvoj knjizi posumnjao u »narodno« porijeklo bajke) u korist individualne kreativnosti, podarujući joj na taj način status književne umjet-

nine, švicarski je stručnjak, reklo bi se, izrazio spremnost da do određene mjere izbriše granicu između te dvije oblasti.

To samo po sebi ne bi zasluživalo kritike kad ne bi povlačilo dalje konzekvencije, kojih, ipak, moramo ostati svjesni. Radi se o potrebi da se očuva neprijeporna razlika strukturnih zakonitosti narodne bajke i umjetničkih oblika, u smislu razlike kakvu su među folklornim i književnim formama tridesetih godina zacrtali npr. Jakobson i Bogatirjov. Nesumnjivo da one u narodnoj bajci nisu posvuda identične, ali ih je s obzirom na ograničene mogućnosti jezičnog strukturiranja neusporedivo lakše fiksirati nego što je to kod umjetničkih oblika. S druge opet strane, naglašavanje »mitskog« kao cjelovitog iskustva svijeta u bajci nasuprot »znanstvenom« kao parcijalnom iskustvu svijeta u drugim oblicima usmenog pripovijedanja, napose u sagi, odnosno predaji, dovodi Lüthija neopazice u opasnost ne samo da zanemari razlike između spomenutih malih pripovjednih oblika i novele nego i da bajku pripíše povijesnom »djetinjstvu čovječanstva«. »Djetinjstvo čovječanstva«, pa tako i bajka, ipak nipošto nisu prevladani u tom smislu što su danas postali neaktualni i jedino historijski zanimljivi, nego su potpuno dijalektički sadržani u njegovoj »starosti« i otud spremni da se, recimo u obliku Kafkina djela, okrutno osvete vlastitom obescjenjivanju.

Navedene nedosljednosti promišljanja bajke proizlaze svakako i odatle što Lüthi u čitavom svom opusu pokušava bajku odrediti isključivo književnoteorijski, na razini književne vrste. Od svojega prvog, u postavkama poletnog ali i domišljenog djela do ovoga posljednjeg, u shvaćanjima i stilu znatno gipkijeg i opreznijeg, Lüthijev opus o narodnoj bajci ne ocrtava samo, na svojstven i neprevladan način, ovu književnu vrstu nego ujedno i put književne znanosti, koja se zatekla u procjepu vlastite dosljednosti, utoliko tješnjem ukoliko joj je radikalnije probijala put.

Vladimir **BITI**

Märchen aus dem Libanon,
Herausgegeben und übersetzt von
Ursula und Yussuff Assaf, die Märchen
der Weltliteratur, Eugen Diederichs
Verlag, Düsseldorf—Köln 1978, 264 str.

Märchen aus dem Kaukasus,
Herausgegeben von **Isidor Levin,**
Übersetzt von Gisela Schenkowitz, Die
Märchen der Weltliteratur, Eugen
Diederichs Verlag, Düsseldorf—Köln
1978, 318 str.

Ono što približuje ove dvije, po naslovima i na prvi pogled vrlo različite zbirke, geografski je položaj područja iz kojih su priče: i Kavkaz i Libanon su razmeđa različitih svjetova, kultura i religija: preko njih su protunjali mnogi ratovi i prešli milijuni raznih plemena i naroda. Sav taj mozaik što je nastajao u toku dugih stoljeća ostavljao je svoje tragove i u usmenoj tradiciji tih područja.

Libanon možda najslikovitije određuje misao autora ove zbirke: »Što se dublje ulazi u svijet libanonskih priča, sve izrazitije izranja Libanon kao glava Jana, koji jednim licem gleda preko Sredozemnog mora prema zapadu, prema Evropi, naročito prema Francuskoj, Rimu i još dalje na zapad i koji je asimilirao mnoge aspekte zapadnjačkog načina razmišljanja i života — a čije je drugo lice okrenuto prema istoku, prema Meki i Medini, centrima islama, ali i preko Sirije i Iraka prema Iranu i još istočnije, a pod snažnim je utjecajem istočnjačkih mitova i islamske životne filozofije.« (str. 227-228)

Nije teško prepoznati tri komponente koje determiniraju Libanon, njegovu kulturu i način života, a neprestano se isprepleću i prisutne su i u pripovjedačkom repertoaru s tog područja: gotovo polovicu stanovništva čini kršćanski živalj, što je specifika Libanona unutar ostalog arapskog svijeta, islam ga stavlja uz bok ostalim arapskim zemljama, a fenička se tradicija kao nit provlači od slavniha vremena Babilona, Tira i Sidona.

Elementi različitih religija koje su oblikovale i privredni, i kulturni i socijalni život ne prepoznaju se u pričama